

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Forebyggende arbeid med kropp og seksuell utforsking i barnehagen

Preventive work with body and sexual exploration in the kindergarten

Kandidatnummer 138

BLUBACH 2018/19

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett
Barnehagelærerutdanning

Veileder: Marie Brandvoll Haukenes

Antall ord: 9832

Innleveringsdato: 31.05.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 1

Sammendrag

278 578 barn i alderen 1-5 år hadde i 2018 plass i barnehagen, noe som tilsvarer 91,8% (SSB, 2019). Av alle meldingene som ble sendt til barnevernet i 2016, var det 192 meldinger om barn utsatt for seksuelle overgrep (Bufdir, 2018). Slike tall viser hvor viktig det er med kunnskap og bevissthet om hvordan barnehagen kan fungere som en forebyggende arena. Jeg har gjennom problemstillingen «*Hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforsking i barnehagen?*» undersøkt hvordan det arbeides forebyggende både i barnegruppen, personalgruppen og med foresatte. Dette har jeg gjort gjennom to kvalitative intervjuer. Jeg presenterer resultatene fra disse intervjuene, som jeg drøfter opp mot relevant teori. Hovedfunnene mine er at arbeid med kropp og seksuell utforsking blir ansett som kanskje det viktigste en kan gjøre i form av forebygging, men at det er en noe manglende bevissthet rundt hvordan og hvorfor man jobber med det.

Abstract

In 2018, 278 578 children aged 1-5 years had a place in the kindergarten, which corresponds to 91.8% (SSB, 2019). Of all the messages sent to the child welfare service in 2016, there were 192 reports of children subjected to sexual abuse (Bufdir, 2018). Such figures show how important it is with knowledge and awareness of how the kindergarten can function as a preventive arena. I have explored how preventive work is done both in the children's group, the personnel group and with guardians through the research question "How do kindergarten teachers work with body-based prevention and sexual exploration in the kindergarten?" I have done this by using two qualitative interviews. I present the results of these interviews, which I discuss with relevant theory. My main findings are that work with body and sexual exploration is considered perhaps the most important thing one can do in terms of prevention, but that there is some lack of awareness about how and why one is working on it.

Forord

Gjennom denne bacheloroppgaven har jeg tilegnet meg ny og viktig kunnskap som gir meg forståelse for hvor viktig både barns og voksnes seksualitet er. Jeg har fått et innblikk i hvor relevant det er å ha kropp og seksualitet på dagsordenen både generelt og knyttet opp mot forebygging av seksuelle overgrep. Målet mitt var å lære mer om viktigheten av åpenhet rundt seksualitet og forebygging, slik at jeg er bedre rustet til å utøve min profesjon som barnehagelærer på dette området, noe jeg føler jeg har oppnådd.

Jeg vil takke min veileder, Marie Brandvoll Haukenes, for fantastisk veiledning, konstruktive tilbakemeldinger, engasjement og tilgjengelighet gjennom hele bachelorperioden.

Jeg er også svært takknemlig for barnehagene som tok imot meg som bachelorstudent, og informantene mine som stilte opp og delte sine erfaringer med meg uten å nøle – til tross for et relativt tabubelagt tema på oppgaven min.

Videre vil jeg takke kjæresten min, for at du har lest korrektur og hjulpet til når jeg har sett meg blind på min egen oppgave. Til slutt, vil jeg takke min fantastiske medstudent, du vet hvem du er, for å ha holdt ut med meg, støttet og motivert meg gjennom hele prosessen.

INNHOLDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	1
ABSTRACT	2
FORORD	3
1.0 INNLEDNING	5
1.1 FORELØPIG BEGREPSAVKLARING	6
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR	7
2.0 TEORI	8
2.1 HVA ER SEKSUELLE OVERGREP?	8
2.2 FOREBYGGING	8
2.3 BARNS SEKSUALITET OG SEKSUELLE UTFORSKING	9
2.4 TEORIBASERT KUNNSKAP OM BARNEHAGENS ARBEID I BARNEGRUPPEN	10
2.5 BARNEHAGENS ARBEID I PERSONALGRUPPEN	12
2.6 BARNEHAGENS ARBEID SAMARBEID MED FORESATTE	13
3.0 METODE	15
3.1 KVALITATIV OG KVANTITATIV TILNÆRMING	15
3.2 VALG AV METODE	15
3.3 INTERVJU	15
3.3.1 Valg og presentasjon av informanter	16
3.3.2 Gjennomføring av intervjuene	17
3.3.3 Transkribering og analyse	18
3.4 ETISKE VURDERINGER	19
3.5 METODEKRITIKK	19
4.0 RESULTAT OG DRØFTING	22
4.1 BARNEHAGELÆRERS FOREBYGGENDE ARBEID I BARNEGRUPPEN	22
4.1.1 Fokus på kropp og grenser	22
4.1.2 Ulik vektlegging på små- og storbarnsavdeling	23
4.1.3 Sprik mellom idealer og handling	25
4.2 BARNEHAGELÆRERS FOREBYGGENDE ARBEID I PERSONALGRUPPEN	26
4.2.1 Problemorientert tema på personalmøter	26
4.3 BARNEHAGELÆRERS FOREBYGGENDE ARBEID I SAMARBEID MED FORESATTE	27
4.3.1 Tar opp tema hvis utfordringer	27
4.4 SAMMENHENGEN MELLOM ARBEID MED TEMAENE OG FOREBYGGING AV SEKSUELLE OVERGREP	29
4.4.1 Bevissthet rundt den forebyggende effekten	29
5.0 AVSLUTNING OG KONKLUSJON	31
LITTERATURLISTE	32
VEDLEGG	35
VEDLEGG 1	35
VEDLEGG 2	38
VEDLEGG 3	39
VEDLEGG 4	40

1.0 Innledning

I denne bacheloroppgaven skal jeg ta for meg barnehagelæreres forebyggende arbeid med kropp og seksuell utforskning. Jeg ønsker å finne ut hvordan barnehagelærere arbeider med temaene kropp og seksuell helse, og hvordan de ser dette i sammenheng med forebygging av seksuelle overgrep. Dermed ble problemstillingen «*hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforskning i barnehagen?*».

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver sier at ansatte i barnehagen står i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barns omsorgs- og livssituasjon, og at vi må være bevisste på at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. På grunn av den daglige og nære kontakten vi har med barn, er det også nødvendig å vite hvordan en kan jobbe for å forebygge og oppdage slik omsorgssvikt (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11). I tillegg til at forebyggende arbeid er forankret i Rammeplanen, finner man det igjen i FNs barnekonvensjon. Artikkel 34 i barnekonvensjonen sier at alle barn skal vernes mot seksuelt misbruk. Barnet skal beskyttes mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, og man skal utføre de tiltakene dette krever (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 25).

Det å arbeide med kroppen er også et tema som er forankret i et av Rammeplanens fagområder – kropp, bevegelse, mat og helse (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49).

Rammeplanen presiserer at barnehagen skal bidra til at barn utvikler bevissthet om både egne og andres grenser, og at de skal bli kjent med kroppen sin (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49).

Steine m.fl. (2016) har utført en studie som viser at det tar i gjennomsnitt 17,2 år fra første gang et barn blir utsatt for seksuelle overgrep, til første gang det forteller om overgrepene. En annen studie, også denne utført av Steine m.fl. (2017), viser også at en av årsakene til at det går så lang tid før det fortelles om, er at barna manglet begrepsapparat – de hadde ikke ord og begreper til å fortelle. Av totalt 508 personer som ble spurt, oppga 53,4% at en av årsakene var manglende begrepsapparat. I tillegg til dette, har 44,6% sagt at de ikke visste hvordan de kunne fortelle om overgrepene (Steine, m.fl., 2017).

Målet mitt med dette prosjektet er å få større kunnskaper om viktigheten av å jobbe med temaer som kropp og seksuell utforskning, sammenhengen dette har med forebygging av overgrep, og hvordan barnehagelærere arbeider med temaene i dag. For å få til dette har jeg satt meg inn i relevant teori på området, og utført to forskningsintervjuer av barnehagelærere.

1.1 Foreløpig begrepsavklaring

I denne delen vil jeg kort gjøre rede for et lite utvalg begreper som går igjen i oppgaven. Jeg kommer til å gå nærmere inn på både forebygging, samt kropp og seksuell utforskning i teorikapittelet.

Barnehagelærer: «Barnehagelærer er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 15). En barnehagelærer kan også arbeide som pedagogisk leder, som har et overordnet ansvar. En pedagogisk leder har ansvar for å iverksette og lede pedagogisk arbeid, og må gjøre en jobb for å veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det arbeidet som foregår i barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16). En barnehagelærer vil ha mange av de samme oppgavene som en pedagogisk leder –men uten det overordnede ansvaret.

Forebygging: Befring (2012, s. 129) skriver at forebygging på den ene siden kan omfatte tiltak som skal beskytte barn mot forhold som kan føre til, vedlikeholde eller forsterke problemutvikling. På den andre siden kan det omfatte tiltak som skal fremme barns kompetanse for å beskytte seg selv. Jeg vil komme mer inn på forebygging i denne sammenhengen i teorikapittelet.

Kropp: Rammeplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49-50) trekker som sagt frem kroppen i et av fagområdene. Her kommer det frem at barnehagen skal gi barn kjennskap til kroppen, både den fysiske kroppen i form av kroppsdelene og kroppens behov, men også egne følelser og grenser. Dette ser jeg på som kroppen som helhet, og er det jeg kommer til å legge til grunn for oppgaven min.

Seksuell utforskning: Barns seksuelle aktivitet er preget av utforskning og nysgjerrighet, noe som er viktig for barnets utvikling. Utforskningen innebærer både undersøkelser av seg selv men også av andre, og barnet lærer gjennom å prøve ut og undersøke (Skarpsno, 2013, s. 32).

1.2 Oppgavens struktur

Oppgaven min er delt inn i fem kapitler; innledning, teori, metode, resultat og drøfting og avslutning. Hvert kapittel er delt inn i underkapitler. Teorien som presenteres i teorikapittelet er avgrenset til det som er relevant for problemstillingen, og belyser temaer som forebygging, barns seksualitet og hvordan det kan arbeides med. Metodekapittelet er basert på de kvalitative forskningsintervjuene jeg har gjennomført, etterfulgt av resultat- og drøftingskapittelet hvor jeg presenterer og drøfter data fra intervjuene opp mot teori. Avslutningsvis vil jeg oppsummere oppgaven og svare på problemstillingen.

2.0 Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere teori som underbygger temaet jeg har valgt. Jeg har søkt etter forskningsartikler som viser hvordan temaet kropp og seksuell utforsking arbeides med i barnehager i bibliotekets fagressurser, Oria. Jeg brukte søkeord som «kropp og seksuell utforsking», «seksualitet i barnehagen», og «forebygging av seksuelle overgrep». Jeg sitter igjen med et inntrykk av at det finnes lite forskning på dette området, men har likevel funnet noen forfattere som har tatt for seg temaet, som vil gå igjen i teorikapittelet; Margrete Wiede Aasland og Pia Friis.

2.1 Hva er seksuelle overgrep?

Aasland (2015, s. 33) skriver at det finnes mange definisjoner på seksuelle overgrep mot barn. Man kan si at når en person med autoritet tvinger, lokker eller truer barn til å delta i eller se på seksuell omgang, handling eller atferd, blir det begått et seksuelt overgrep. «Det er seksuelle overgrep når en person misbruker sin posisjon som autoritet på en eller annen måte, og involverer barnet i seksuell handling, omgang eller atferd som uansett omstendighet er overgriperens ansvar» (Aasland, 2015, s. 34).

Ifølge Aasland (2015, s. 33) kan man juridisk sett kan dele begrepet inn i tre kategorier: seksuell omgang, seksuell handling og seksuell atferd. Seksuell omgang er når penis, fingre eller gjenstander føres inn i ulike kroppsåpninger, seksuell handling beskriver beføling av barnet eller når barnet blir truet/tvunget til å beføle overgriper. Seksuell atferd er ikke-fysisk kontakt i form av å vise barnet pornografi, blotte seg eller få barnet til å utføre seksuelle handlinger på seg selv.

2.2 Forebygging

91,8% av alle barn i alderen 1-5 år har plass i barnehage. I 2018 tilsvarte dette 278 578 barn (SSB, 2019). Ut ifra dette, kan man si at barnehagen kanskje er den viktigste melderer av saker til barnevernet for småbarn. Barnehagene melder likevel sjelden, og står bare bak 5% av alle meldinger til barnevernet – men de står derimot for 19% av alle meldinger om barn fra 3-5 år. Det gjør barnehagen til den viktigste melderer for barn i denne aldersgruppen (Bufdir, 2018). Av alle meldingene fra barnehagene, var det i 2016 192 meldinger om barn utsatt for seksuelle overgrep (Bufdir, 2018), samtidig som at sannsynligheten for mørketall er stor. Alle

disse tallene viser hvor viktig barnehagen er som forebyggende arena. Videre vil jeg forklare hva jeg legger i begrepet forebygging i denne sammenhengen.

Jeg har tidligere forklart hva forebygging (Befring, 2012, s. 129) innebærer. Videre skriver Befring (2012, s. 130) at vi aldri kan gardere oss mot risikofaktorer, og at det derfor vil være særlig viktig med en personlig utvikling som vil styrke barns motstandsdyktighet. Kari Killén (2013, referert i Sjøvik, 2014, s. 55) deler opp forebyggingsbegrepet i tre; universal, selektiv, og indikert forebygging. Universal forebygging går ut på å forhindre at problemer oppstår, og i barnehagesammenheng retter det seg mot hele barnehagen, eventuelt en avdeling. Selektiv forebygging handler om å identifisere risikofaktorer tidlig, og dermed forhindre at problemer utvikler seg. Den tredje, indikert forebygging, går ut på å redusere og forhindre konsekvenser av problemer som allerede har oppstått. I forbindelse med min bacheloroppgave, hvor formålet er å finne svar på hvordan barnehagelærere arbeider forebyggende med temaet kropp og seksuell utvikling, vil universalforebygging være det mest relevante. Dette innebærer hvordan personalet arbeider for å forhindre at seksuelle overgrep oppstår, og hvordan man gir barna de redskapene og den personlige utviklingen de trenger for å kunne fortelle om det dersom det skjer.

2.3 Barns seksualitet og seksuelle utforsking

«Barns seksualitet handler om deres forhold til egen og andres kropp og følelser. La barnet lære at det selv har lov til å bestemme over sin egen kropp.» (Aasland, 2015, s. 85).

Aasland (2015, s. 8) referer til Verdens helseorganisasjon (WHO) når hun skal definere seksualitet. Her kommer det frem at seksualiteten er en del av oss og vår personlighet, og at det ikke er synonymt med samleie, som mange kanskje tenker. Seksualitet handler om hva som driver oss til å søke etter både kjærlighet, varme og intimitet, og at den uttrykkes blant annet gjennom måten vi føler og beveger oss på. Seksualitet har innflytelse på både vår mentale og fysiske helse.

Vi har hatt seksualiteten i oss helt fra unnfangelsen, og den utvikles i samspill med personene rundt oss. Vi påvirkes av både de nærmeste omsorgspersonene våre, men etter hvert spiller også andre faktorer inn, som for eksempel barnehagen. En god oppvekst vil bidra til at barnet føler seg elsket og ivaretatt, som gir barnet gode muligheter til å utvikle god selvfølelse, god selvtillit, et godt selvbilde og et positivt forhold til kroppen sin (Aasland, 2015, s. 14).

Det vanlige er at barn berømmes når det gjelder utvikling på de fleste områder. Man blir stolt og glad, og anerkjenner barnet når det for eksempel lærer seg å gå, eller går på do for første gang. All denne positive oppmerksomheten gir barnet motivasjon og mestringfølelse, som fører til videre utvikling. Det er annerledes når det gjelder barns seksuelle utvikling og utforskning. Dette blir ofte møtt med usikkerhet og stillhet, som igjen vil føre til at barnet ikke får den samme positive bekreftelsen for sin seksuelle identitetsutvikling (Helmius, referert i Skarpsno, 2013, s. 33).

For å tilegne seg god seksuell helse, er det nødvendig med en positiv og respektfull tilnærming til seksualitet og seksuelle relasjoner, og muligheter for trygge og gode seksuelle erfaringer (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 8). «Positive holdninger og følelser for egen kropp sammen med god kunnskap om kropp og seksualitet bidrar til tryggere seksuelle identitet og sunnere handlingsmønstre.» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 7). Arbeid med kropp og seksuell utforskning har flere fordeler. I denne sammenhengen kan en si at de viktigste fordelene er at det vil bidra til at barn utvikler et positivt forhold og trygghet på egen kropp, som vil hjelpe barnet til å skille mellom positiv og problematisk berøring. Dette kan igjen gjøre det lettere for barnet å si ifra til en voksen dersom det utsettes for seksuelle overgrep (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 14).

2.4 Teoribasert kunnskap om barnehagens arbeid i barnegruppen

Som nevnt i innledningen, er arbeid med kroppen forankret i et av Rammeplanens fagområder; kropp, bevegelse, mat og helse (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49). Arbeidet innenfor dette fagområdet skal bidra til at barn blant annet blir kjent med egne behov og sin egen kropp, de skal bli trygge på kroppen sin, få en positiv oppfatning av seg selv, bli kjent med egne følelser, og sette og respektere grenser (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49-59).

I småbarnsalder legges grunnlaget for god seksuell helse. Små barn utforsker kroppene sine, både egne og andres, de utforsker sin egen seksualitet, stiller spørsmål knyttet til kroppen, kjønn og reproduksjon. For at barn skal kunne utvikle en mestringskompetanse for egen helse, er det nødvendig med kunnskap om kropp, følelser, og relasjoner (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 14). Det er viktig å kunne mer om kroppen enn bare hva som er riktig og gal mat, søvn eller leggetid. Hva trenger kroppen, hva bruker vi kroppen til, hva skjer med kroppen og hvem bestemmer over kroppen din? (Rygg og Aasland, 2016, s. 11).

Barn har alltid utforsket seg selv og andre. Dette gjør de gjennom å ta på seg selv, og gjennom å leke seksuelle leker som doktorleker og mor-og-far-lek. I slik lek får barna en mulighet til å speile seg i andre, og de får oppleve at andre føler glede og spenning slik de selv gjør. Det gjør at leken blir normalisert, i motsetning til dersom leken blir møtt med forbud. Dersom leker blir møtt med forbud, kan barna føle at det de føler på ved slik lek er skamfullt. Det å møte barn i seksuell lek kan være utfordrende for mange voksne, og det er mange som undrer seg over hvor grensen går (Friis, 2019, s. 40). Friis (2019, s. 40) skriver at grensen går når noen barn er med på leken ufrivillig. Jeg vil komme mer tilbake til voksenrollen under «barnehagens arbeid med kropp og seksuell utforskning med foreldre og personalet».

SMISO – støttesentret mot incest og seksuelle overgrep – tilbyr et opplegg som kalles for «Hjertesamling». Dette er en metode som er utviklet sammen med barnehagelærer Mats Alexander Johansen, og tar for seg forebyggende arbeid mot vold og seksuelle overgrep. Opplegget innebærer fem samlinger om temaer som er viktige for å gi barn språk og verktøy til å fortelle om det som er vanskelig. Temaene som gjennomgås er berøringer, følelser, vennskap, kroppen og hemmeligheter (SMISO, u.å.). I tillegg har Sortland kommune utarbeidet et prosjekt kalt «Forebygging av seksuelle overgrep mot barn og unge.» Lykkentreff barnehage var den første barnehagen til å prøve ut prosjektet, som ble kalt «Æ E MÆ». Temaene som er inkludert i prosjektet er kroppen, følelser, grenser for egen kropp, hvem man kan si ifra til og hvordan barn blir til (Sortland kommune, 2015).

En annen barnehage som deltar i prosjektet, er Prestelva barnehage. I denne barnehagen er også toåringene inkluderte i prosjektet. Temaplanen til Prestelva barnehage sier at man skal snakke med toåringene om hvordan vi ser ut utenpå, respekt for egen og andres kropp, og følelser (Sandgrind, 2017). Daglig leder i Prestelva barnehage, sier at de erfarer at det er gunstig å starte arbeidet på småbarnsavdelingen, og bygge videre på de grunnleggende temaene etter hvert som barna blir eldre (Sandgrind, 2017). Her kommer det frem at man ikke skal glemme barna på småbarnsavdelingen. Artikkel 12 i FNs barnekonvensjon understreker barns rett til å gi uttrykk for sin mening. Barn skal både bli tatt på alvor og få uttrykt sine synspunkter, tilpasset modenhet og alder, i tillegg til at de skal bli hørt (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 13) og det er ingen grunn til å utsette arbeid med kropp og seksuell utforskning til storbarnsavdeling.

En viktig faktor i arbeidet på småbarnsavdeling, er anerkjennelse. Skarpsno (2013, s. 60) skriver at begrepet ble brakt på banen av Berit Bae og Anne Lise Løvlie-Schibbye, og at det innebærer å gjøre barnehagepersonalet bevisste på forholdet mellom barn og voksne – det skal være et subjekt-subjekt-forhold. Skarpsno (2013, s. 60) referer videre til Bae (2004) som sier at lytting, forståelse, aksept, og bekreftelse er viktige faktorer knyttet til anerkjennelse. Anerkjennelse er viktig for å skape trygghet og tillit mellom voksne og barn, og en kan si at det er en grunnholdning som er nødvendig for å gi barn trygghet til å fortelle om seksuelle overgrep (Skarpsno, 2013, s. 60).

2.5 Barnehagens arbeid i personalgruppen

Vi har alle forskjellige verdier og holdninger knyttet til forskjellige temaer, det samme vil gjelde for kropp og seksuell utforskning i barnehagen. Det er derfor viktig å drøfte slike temaer på personalmøter, for at man skal kunne enes om hvordan man skal møte barn på disse områdene. For at arbeidet skal ha en forebyggende effekt, må man ha en felles visjon med arbeidet i personalgruppen – en felles fremgangsmåte og et felles mål.

Usikkerheten blant barnehageansatte knyttet til møte med barn og seksualitet er vanlig, men usikkerheten fører til at ansattes reaksjoner på leken ofte er privat – de reagerer ut ifra sine egne normer og holdninger til kropp og seksualitet (Friis, 2019, s. 37). Noen voksne reagerer positivt på barns «doktorlek», mens andre ser på det med avsky og forbyr leken umiddelbart (Aasland, 2015, s. 69). En grunn til usikkerheten kan være at temaet ikke har vært tatt opp profesjonelt i barnehagen, og at det finnes for lite kunnskap om hvordan en skal akseptere og forholde seg til leken. Temaet har lett for å bli glemt, og blir bare tatt opp når det oppleves som et problem (Friis, 2019, s. 37).

Det er styrer som er gitt det daglige ansvaret i barnehagen, og har i oppgave å sørge for at alt det pedagogiske arbeidet som utføres i barnehagen er i tråd med barnehageloven og rammeplanen, og at det utvikles en felles forståelse for oppdraget som er gitt her (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16). Videre er det den pedagogiske lederen som har i ansvar å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16). Daglig leder eller styrer i en barnehage kan og bør sørge for at personalet i barnehagen kommer frem til en felles holdning til barns seksualitet. På denne måten vil man kunne unngå at personalet møter barna med sine personlige holdninger til seksuelle leker, og barna blir møtt på den samme, profesjonelle måten av alle ansatte i barnehagen. Temaet barns kropp og seksuelle

utforskning kan tas opp gjennom å sette seg inn i faglitteratur knyttet til temaet, og man kan for eksempel invitere eksterne foredragsholdere til barnehagen for å gi kunnskap og støtte til arbeidet (Friis, 2019, s. 38). Et hjelpemiddel kan være Eli Rygg og Margrete Wiede Aasland sin bok «Jeg er meg! Min meg», som handler om kropp, følelser, relasjoner, hemmeligheter og berøringer. Et av målene er at voksne skal få økt kompetanse på området – det skal fungere som et redskap i arbeidet med å gi barna de kunnskapene de trenger for å fortelle når noe er galt (Rygg og Aasland, 2016, s. 7).

2.6 Barnehagens arbeid samarbeid med foresatte

De ansatte i barnehagen må forholde seg til barnehagens samfunnsmandat, som er å ivareta barns behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling, i samarbeid og forståelse med hjemmet (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 7). Det vil si at alt som foregår i barnehagen, skal skje i samarbeid og forståelse med barnets foresatte. I tillegg omtales foreldres ansvar og bestemmelsesrett i både FNs barnekonvensjon og i Barneloven. Artikkel 18 i barnekonvensjonen sier blant annet at foresatte har hovedansvaret for barnas oppdragelse og utvikling (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 15). Dette vil si at barnehagene må ta hensyn til foreldres ønsker og meninger i hverdagen, også med tanke på arbeid med kropp og seksuell utforskning.

De fleste foreldre gjør alt i sin makt for å beskytte barna sine, og seksuelle overgrep er nok en frykt som sitter i de fleste. Mangel på kunnskap om barns seksualitet kan gjøre foreldre engstelige for hvordan barnet opptrer i barnehagen. Et eksempel kan være dersom foreldre opplever at barnet onanerer mye hjemme, og foreldrene blir bekymret for at dette skjer i barnehagen også. Mangel på åpenhet kan her føre til at verken foreldre eller personalet sier noe om situasjoner som oppstår, og mister muligheten til å hjelpe og støtte barnet. Dersom barnehagen informerer foreldre om barns seksualitet og seksuelle leker, og hvordan barnehagen arbeider med og forholder seg til dette, vil samarbeidet bli lettere. Det vil bidra til at foreldre får en forståelse for at det har med sammenhengen mellom forebygging av overgrep å gjøre, og det kan gjøre foreldre tryggere på at barnet blir ivaretatt i barnehagen (Friis, 2019, s. 43).

Det finnes de foreldrene som er uenig i hvordan barnehagen håndterer seksuell lek og utforskning, og foreldre som ikke vil at deres barn skal være med på å leke doktorlek, være naken eller se andre barn nakne. Det finnes ikke noe fasitsvar i slike situasjoner, og en må

bruke skjønn i hver enkelt situasjon. Det som er viktig, er at barns behov blir ivaretatt, og at det ikke lages generelle regler som gjelder for alle ut ifra hva foreldrene til ett av barna ønsker (Friis, 2019, s. 43). Barneloven §30 1. ledd omtaler foreldres bestemmelsesrett, som går ut på at foreldre har rett på å ta avgjørelser på vegne av barna, med barnets beste i tankene (Barneloven, 1982, §30). Det er jo likevel på ingen måte ønskelig å forskjellsbehandle barna i slike situasjoner, og barnehagelærere kan gjennom sine kunnskaper gi faglige begrunnelser for arbeidet, som kan gi foreldre økt forståelse. Barnehagen skal arbeide med seksuell utvikling på samme måte som all annen utvikling, og dette er informasjon som kan gjøre foreldre tryggere (Skarpsno, 2013, s. 68).

3.0 Metode

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 140) kan en si at den opprinnelige betydningen av ordet *metode* er «veien til målet». Det krever med andre ord at en vet hva målet er, som i denne sammenhengen er å samle inn informasjon til å kunne besvare problemstillingen: «Hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforsking i barnehagen?». Det er vanlig å skille mellom kvalitativ og kvantitativ tilnærming til metode (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 17). Jeg vil kort gjøre rede for de to ulike tilnærmingene, før jeg begrunner mitt valg av metode.

3.1 Kvalitativ og kvantitativ tilnærming

Kvalitative og kvantitative tilnærminger til metode er forskjellige i form av hvordan data registreres og analyseres (Bergsland og Jæger, 2014, s. 66). Begge metodene bidrar til en forståelse for hvordan blant annet enkeltmennesker og institusjoner både handler individuelt og samhandler (Dalland, 2017, s. 52). Den kvalitative tilnærmingen skal bidra til å fange opp mening og opplevelse, som ikke kan måles eller tallfestes, mens den kvantitative tilnærmingen gir informasjon som er målbar (Dalland, 2017, s. 52). Jeg har vurdert det slik at det i dette tilfelle er den kvalitative tilnærmingen som er mest hensiktsmessig for å innhente informasjon til min problemstilling.

3.2 Valg av metode

Problemstillingen «Hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforsking i barnehagen?» fordrer at jeg får et dypere innblikk i erfaringer, arbeidsmåter og handlinger enn jeg ville fått gjennom kvantitativ tilnærming. Kvale og Brinkmann (2015, s. 44-45) trekker inn fenomenologi når de skriver om kvalitativ forskning. Fenomenologien innenfor kvalitativ forskning viser til en interesse for å blant annet beskrive verden slik den oppfattes av informantene. Livsverden er sentralt innenfor dette, og et kvalitativt forskningsintervju er en metode som gir tilgang til informantens grunnleggende opplevelse av sin livsverden (Kvale og Brinkmann, 2015 s. 46-47).

3.3 Intervju

Innenfor kvalitativ forskningsmetode finner man et bredt spekter av innsamlingsmetoder; intervju, dokumentanalyse, videoopptak og bilder er en del av dem (Bergsland og Jæger, 2014, s. 67). For å finne svar på min problemstilling, valgte jeg som sagt å gjennomføre

kvalitative forskningsintervjuer av to barnehagelærere. Det som kjenner et intervju, er at en intervjuer stiller spørsmål til en annen person som skal svare så godt som mulig på spørsmålene (Løkken og Søbstad, 2013, s. 104). «Intervjuet sikter mot nyanserte beskrivelser av den intervjuedes livsverden gjennom ord og ikke tall» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 47). Spørsmålene som stilles skal formuleres muntlig, og det er intervjuerens ansvar å registrere svarene. Det er ifølge Christoffersen og Johannesen (2012, s. 78) relevant å velge intervju når forskeren har behov for at informantene kan uttrykke seg friere enn hva et spørreskjema tillater. Jeg trengte at informantene kunne fortelle om erfaringer og oppfatninger, og derfor falt valget på intervju.

Jeg hadde i utgangspunktet problemstillingen: «hvordan arbeider barnehagelærere når de får mistanke om seksuelle overgrep?». Jeg utarbeidet en intervjuguide, og avtalte intervju med to barnehagelærere. Etter gjennomføring og transkribering av intervjuene, kom jeg, sammen med veileder, fram til at det innsamlede materialet var for tynt. Informantene hadde ingen relevante erfaringer med å ha mistanke om seksuelle overgrep, noe jeg var avhengig av for å finne svar på problemstillingen. Jeg endret derfor problemstillingen min til «hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforskning i barnehagen?».

3.3.1 Valg og presentasjon av informanter

Når man skal velge informanter, kan man skille mellom strategisk og tilfeldig valg. Et strategisk valg innebærer å velge noen du mener har de riktige kunnskapene eller erfaringene, mens et tilfeldig valg kan gjøres ved for eksempel loddrekning (Dalland, 2017, s. 74). Jeg gjorde et strategisk valg ved å utarbeide et samtykkeskjema med utvalgsriterier om utdanning som barnehagelærer/førskolelærer, og minst fem års arbeidserfaring. Jeg ønsket at informantene skulle ha jobbet en stund i barnehage, for å i det hele tatt ha fått muligheten til å arbeide med temaet jeg skulle intervju dem om. Jeg tok kontakt med en pedagogisk leder som jeg kjente til, og fikk hjelp av en medstudent som tok kontakt med en hun kjente til. Dalland (2017, s. 75) påpeker at det kan være lurt å la den som kjenner til personen spørre for deg, da intervjupersonen får muligheten til å tenke seg om og det kan være lettere å si nei enn om det var jeg som tok kontakt direkte.

I god tid før intervjuene sendte jeg ut et informasjons- og samtykkeskjema (vedlegg 1). Her ble de informert om formålet med intervjuet, hva deltakelse innebærer for dem, og hvilke rettigheter de har både før og etter intervjuet. I tillegg la jeg ved et enkelt spørreskjema

(vedlegg 2) med spørsmål om grunnutdanning, videreutdanning og arbeidserfaring. Jeg tenkte på forhånd at dette kunne være relevant for analyse og drøfting, og kunne være med på å begrunne nyanser i svarene fra informantene. Jeg har i etterkant ikke lagt vekt på hvor lenge informantene har jobbet, men hatt mer fokus på forskjellen mellom små- og storbarnsavdeling.

På grunn av at informantene og barnehagene skal være helt anonyme, kommer jeg til å omtale barnehagene som «barnehage 1» og «barnehage 2, og informantene som «informant A», og «informant B».

I barnehage 1 intervjuet jeg en som har vært pedagogisk leder i 10 år. I barnehage 2 intervjuet jeg en som har vært pedagogisk leder i 38 år. Informant A, i barnehage 1, jobber på storbarnsavdeling, mens informant B, i barnehage 2, jobber på småbarnsavdeling. Begge to fyller dermed opp utvalgskriteriene i mitt informasjons- og samtykkeskjema (vedlegg 1).

3.3.2 Gjennomføring av intervjuene

Jeg valgte å ta i bruk en lydopptaker under intervjuene. På denne måten kunne jeg fokusere på å være tilstede i intervjuet, og stille så gode spørsmål som mulig, for å få mest mulig informasjon. Ifølge Dalland (2017, s. 68) er det nødvendig å stille utfyllende spørsmål, for å få en dekkende beskrivelse, som fordrer at en må følge godt med på det som blir sagt. Jeg kunne valgt å skrive notater underveis i intervjuet, istedenfor lydopptaker, men jeg vurderte det som sikrest å ta i bruk lydopptaker. Ved å ta notater kunne det oppstått større feilkilder, da jeg kunne oversett eller misforstått noe, og ikke hatt et lydopptak å gå tilbake til om jeg var usikker på noe.

Før intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide (vedlegg 3). Dalland (2017, s. 79) skriver at intervjuguiden er den som skal lede deg gjennom intervjuet. I følge Bergsland og Jæger (2014, s. 71) inneholder en intervjuguide emnene en skal ta opp i intervjuet og i hvilken rekkefølge de skal tas opp. Spørsmålene utarbeides på forhånd, og på grunn av dette kan en se på intervjuguiden som en ramme for samtalen. Før intervjuene hadde jeg en formening om at jeg ville følge intervjuguiden min og stille spørsmålene slik de sto – jeg ville med andre ord gjennomføre et strukturert intervju (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 79). Jeg tenkte at dette ville føre til at jeg fikk stilt spørsmålene så likt som mulig til begge informantene, som igjen ville gi meg grunnlag for å sammenligne svarene. Underveis i gjennomføringen

oppdaget jeg at det var en fordel å ikke ha så «streng» rammer i intervjuet. I et delvis strukturert intervju har man fremdeles intervjuguiden som «overordnet» utgangspunkt, men med muligheter til å stille spørsmål frem og tilbake, og stille oppfølgingsspørsmål underveis (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 71).

Jeg valgte på forhånd å sende ut problemstillingen til informantene. Dette var på bakgrunn av opplevelsen jeg hadde med de første intervjuene, og det ga informantene et innblikk i hvilket tema jeg skulle intervju dem i, uten at de fikk for mye mulighet til å forberede seg. Jeg sendte derimot ikke ut intervjuguiden min, noe jeg vil komme tilbake til i avsnittet om metodekritikk.

3.3.3 Transkribering og analyse

Transkribering går ut på å skrive ned ord for ord det som er sagt. Det er tidkrevende arbeid, men det er nødvendig for å bevare mest mulig av det som skjedde under intervjuet. Dette er et godt hjelpemiddel når teksten skal tolkes i etterkant (Dalland, 2017, s. 89). Jeg transkriberte intervjuene ganske umiddelbart etterpå, for å ha det friskt i minne, og få detaljer som for eksempel tegnsetting til å bli så korrekt som mulig.

Videre analyserte jeg intervjuene mine. Poenget med å analysere et intervju er å finne ut hva intervjuet har å fortelle, og gjennom tolkningen prøver vi å finne meningen i det vi har fått vite (Dalland, 2017, s. 87). Jeg lot meg inspirere av Kvale og Brinkmann (2015, s. 232) som snakker om meningsfortetting. Dette går ut på å forkorte intervjupersonens uttalelser, og deretter finne temaet som dominerer uttalelsene. Jeg laget en tabell (vedlegg 4) med fire kolonner; intervjuguide, naturlig enhet (sitater fra informantene), tema og teori. I den første kolonnen satt jeg opp spørsmålene fra intervjuguiden (vedlegg 3), i neste plukket jeg ut sitater fra transkripsjonene, i den tredje forsøkte jeg å trekke ut tema i sitatene, og i den fjerde skrev jeg ned relevant teori til temaene. Dalland (2017, s. 88) skriver at oppdelingen av intervjuet gjør det lettere å få tak i de enkelte sidene ved det intervjupersonen har sagt. På denne måten kunne jeg se svarene til informantene i forhold til hverandre, og kategorisere dem i ulike temaer.

3.4 Ethiske vurderinger

I de Forskningsetiske retningslinjene (NESH) finner man konkretiseringer av forskersamfunnets grunnleggende normer og verdier, og i disse har jeg funnet noen punkter jeg vil trekke frem for denne oppgaven (NESH, 2016, s. 5).

I informasjons- og samtykkeskjemaet (vedlegg 1) jeg sendte ut, presiserte jeg krav 8 og 9 i del B av de Forskningsetiske retningslinjene. Krav 8 går ut på samtykke og informasjonsplikt, og vil si at jeg som forsker må informere og innhente samtykke fra informantene. Krav 9 er spesielt viktig, og omhandler konfidensialitet. Dette handler om at jeg som forsker skal behandle innsamlet informasjon om personlige forhold konfidensielt og fortrolig. Informasjonen skal ikke videreformidles på måter som kan identifisere informanten (NESH, 2016, s. 14-15).

En annen ting som er nødvendig å tenke over, er hvordan man formidler resultatene. Noen informanter ønsker å lese oppgaven i etterkant, og jeg har tatt høyde for dette. Jeg har prøvd å presentere synspunktene til informantene på en pålitelig og fortrolig måte, slik at informantene ikke skal føle seg misforstått eller urettferdig fremstilt på noen måte (Dalland, 2017, s. 242).

I tillegg til disse kravene over, fikk informantene gjennom informasjons- og samtykkeskjemaet (vedlegg 1) vite om sine rettigheter som omhandler innsyn i personopplysninger, få rettet og slettet personopplysninger, få utlevert personopplysninger og retten til å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet. Utover dette informeres det også om at prosjektet er godkjent av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS.

3.5 Metodekritikk

«Ingen metode er feilfri, og det er viktig å være kritisk og reflektere over egen metode og egne innsamlingsstrategier» (Bergsland og Jæger, 2014, s. 80). Etter man har samlet inn data, kan man stille seg selv to spørsmål; hvilken relevans har dataene for problemstillingen, og hvor pålitelig er måten de er samlet inn på? (Dalland, 2017, s. 60). Relevans og pålitelighet er med andre ord to sentrale begreper når man skal vurdere metoden man har brukt. Relevans handler om i hvilken grad svarene fra informantene kan brukes for å besvare problemstillingen. Pålitelighet sier noe om i hvilken grad dataene er frie for unøyaktigheter (Dalland, 2017, s. 60). Jeg valgte å gjennomføre kvalitativ forskningsmetode med intervju, og

dette kan føre til flere feilkilder og mangler. Dalland (2017, s. 60) trekker frem selve kommunikasjonsprosessen i et intervju som grunnlag for en feilkilde. Hvordan oppfatter informantene spørsmålet, hvordan oppfatter jeg svarene, og hvordan tolker jeg dem videre i prosessen?

Hvordan jeg stiller spørsmålene mine, og om jeg klarer å stille relevante oppfølgingsspørsmål, er også avgjørende for hvor gode svar jeg egentlig får. Jeg valgte som sagt å ikke sende ut intervjuguiden min til informantene mine. På den positive siden, fikk jeg gjerne litt ærligere svar enn om de hadde visst spørsmålene på forhånd. Det hadde gitt dem muligheten til å forberede seg og diktere de svarene de trodde jeg ville ha. På den negative siden kan det ha gjort at informantene ikke har fått nok tid til å tenke gjennom svarene sine, misforstått spørsmål og begreper, og utelatt relevant informasjon som kunne fått betydning for oppgaven min. Jeg stilte derimot enkelte ledende spørsmål underveis, som kan ha gitt informantene ideer om hva jeg ønsket som svar, noe jeg tenker kan ha gjort dataene mine noe mindre pålitelige.

Jeg brukte som nevnt lydopptaker under intervjuene mine. Lydopptaker er et veldig godt verktøy for å minske risikoen for feilkilder og misforståelser, man får med nyanser i stemmeleie og språk, og har hendene frie for å skrive ned observasjoner, noe jeg mener er med på å styrke påliteligheten av de innhentede dataene mine (Dalland, 2017, s. 85). Jeg fikk i tillegg muligheten til å gå tilbake i lydfilene om det var noe jeg var usikker på underveis i prosessen etterpå. Jeg tok derimot ikke i bruk muligheten til å skrive ned observasjoner på kroppsspråk og lignende i intervjuet, og kan derfor ha gått glipp av viktig informasjon og tolkninger i ettertid. Dette er noe jeg tenker er med på å svekke påliteligheten av dataene jeg samlet inn.

Når jeg transkriberte intervjuene mine, mistet jeg også viktig informasjon. Dalland (2017, s. 88) peker på at nyansene i stemmen, kroppsspråk og mimikk ikke følger med i utskriftene. Det å skrive ut intervjuene innebærer å bevare mest mulig av det som faktisk foregikk, og derfor ville notater ved siden av lydopptaket igjen vært et veldig viktig hjelpemiddel (Dalland, 2017, s. 89). Jeg tenker at jeg også her mistet en del viktig informasjon som kunne hjulpet meg med analysearbeidet, men det at jeg har lydopptak av intervjuene gjør likevel at jeg har fått med mye mer enn jeg ville dersom jeg bare skulle notert alt som ble sagt.

Det siste jeg vil gå inn på, er analyse. Jeg utarbeidet som sagt et analyseskjema (vedlegg 3) med inspirasjon fra Kvale og Brinkmann (2015, s. 232). Dalland (2017, s. 88) peker på at det kan være en fordel å tenke over hvordan man skal analysere intervjuene, allerede før de blir utført. Dette gjorde ikke jeg, og analyse var ganske ukjent for meg. Jeg opplevde det som veldig tidkrevende og avansert, og på grunn av manglende erfaring kan jeg fort ha feiltolket noe, eller utelatt viktige temaer som en erfaren intervjuer gjerne ville sett.

4.0 Resultat og drøfting

I dette kapittelet vil jeg både presentere den informasjonen som kom fram gjennom intervjuene mine, og drøfte dem underveis. Jeg har sortert resultatene inn i fire hovedkategorier, og innenfor disse vil jeg legge fokus på det som er relevant for å kunne besvare problemstillingen: «hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforskning?». Jeg kommer til å presentere ett og ett funn, og drøfte dem fortløpende.

4.1 Barnehagelærers forebyggende arbeid i barnegruppen

Den første kategorien jeg vil presentere viser hvordan barnehagelærere arbeider innenfor barnegruppen.

4.1.1 Fokus på kropp og grenser

Både informant A og B poengterte at kropp er et tema som arbeides med i barnehagen. De kom inn på at de arbeidet med blant annet språkgrupper og samlinger med fokus på begreper, funksjoner og følelser.

«På vår avdeling, så jobber vi litt med språkgrupper, der vi har satt opp ulike tema vi ønsker å gå gjennom i løpet av året, som kan være alt fra familien vår, kroppen vår. Private grenser rett og slett, hva som er greit og ikke» (Informant A).

Informant B forklarer i litt større grad hvordan det faktisk arbeides med i hennes barnegruppe:

«Vi bruker god tid og snakker om en kroppsdel i en uke, to uker, før vi går videre. Lærer de begrepene da, og hva vi gjør med øynene, hva vi gjør med hendene, funksjon(...) Og akkurat nå da, så har vi tissen som tema (...) Da har vi et menneskelignende barn som er klistret på veggen, og så henger vi på hver kroppsdel mest mulig lignende realiteten(...) Da har vi en guttetiss og en jentetiss (...) Når ungene tar på meg, så sier jeg i fra hvis de tar på private kroppsdel som jeg ikke vil de skal ta på» (Informant B).

Begge gir som vist uttrykk for at dette er arbeid som får sin plass i hverdagen, og at dette er noe som jobbes med. Det kan derimot se ut som at det først og fremst er kroppsdel som får størst fokus, og at dette er det første de kobler til arbeid med kropp og seksuell utforskning. De

nevner i tillegg grenser, men det fremstår ikke som noe fokusområde. Dette kan støttes til teorien, da Helse- og omsorgsdepartementet (2016, s. 7) skriver at positive holdninger for egen kropp, i tillegg til god kunnskap om kroppen og seksualitet bidrar til tryggere seksuell identitet og sunnere handlingsmønstre. Det er viktig at barn vet hva kroppen brukes til, hvilke funksjoner kroppen har, og hva som skjer med kroppen (Rygg og Aasland, 2016, s. 11). Informantene viser at de jobber med det mest grunnleggende når det gjelder kropp og seksualitet.

For at barna skal kunne utvikle mestringskompetanse for egen helse, inkludert seksuell helse, er det nødvendig med kunnskap om mer enn bare kroppsdelene og hvordan disse fungerer – blant annet følelser og relasjoner (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 14). En kan trekke inn Rygg og Aaslands (2016) sin bok, «Jeg er meg! Min meg», hvor de viser til både kropp, følelser, relasjoner, hemmeligheter og berøringer. Målet med boken er å gjøre barn kompetente til å forstå og få hjelp til å si ifra dersom de opplever noe som føles vanskelig eller feil. Dette viser hvor mye mer som ligger i kropp og seksuell utforskning enn informantene gjerne tenker over der og da. Jeg er likevel åpen for at jeg kanskje ville fått mer utdypende svar dersom jeg hadde stilt oppfølgingsspørsmål som ga informantene mine mulighet til å beskrive mer konkret hvordan de arbeidet med kropp, grenser, følelser og relasjoner.

4.1.2 Ulik vektlegging på små- og storbarnsavdeling

Noe av det som kom fram når jeg analyserte intervjuene mine, var at dette med kropp og seksuell utforskning er temaer som vektlegges ulikt på småbarns- og storbarnsavdeling. Begge informantene fortalte som sagt at de arbeidet med kroppen, og det kom klart frem at dette var noe begge hadde fokus på, men i varierende grad. Det blir i tillegg veldig fort assosiert med mistanke om seksuelle overgrep.

«Vi snakker om dette med hemmeligheter, gode hemmeligheter og vonde hemmeligheter, og at vi voksne skal være trygge voksne for barna da(...) Det er et veldig viktig punkt i barnehagen, det er noe alle burde jobbe kontinuerlig med. (...) Hvis jeg opplever at barn forteller ting som jeg blir oppmerksom på, så tar jeg de til en samtale, en barnesamtale da» (Informant A).

Informant B har en litt annen tilnærming til temaet:

«Men det er nok litt mindre sånt på småbarnsavdeling altså, enn på storbarnsavdeling (...) Det er et viktig tema da, men jeg vil ikke at det skal overskygge alt(...) det er barnets helhet jeg tenker mest på (...) Altså det er fryktelig mye rundt et barn, så jeg vil ikke at barns seksuelle helse skal være det største og viktigste på en måte, men det skal være en del som en ikke skal glemme å ta med i hele aspektet» (Informant B).

Her ser man at informantene mine har litt forskjellige meninger. Informant A sier at de snakker om hemmeligheter og trygghet, noe som kan indikere at de går dypere inn på temaet kropp og seksuell utforsking, men kommer også inn på dette med bekymring for seksuelle overgrep. Informant B forteller at hun er opptatt av temaet, men at det er mindre utbredt på en småbarnsavdeling enn storbarnsavdeling, og at hun ikke vil at det skal ta for stor plass. Det kan virke som at seksualitet er et litt vanskelig område å arbeide med, og derfor kan det «skyves» litt vekk. Verdens helseorganisasjon (WHO) skriver at seksualitet har innflytelse på både vår mentale og fysiske helse, og det er en del av oss og vår personlighet. Det er mange som assosierer seksualitet med samleie, og derfor er det gjerne naturlig for barnehagelærere å assosiere seksualitet med seksuelle overgrep – for barn har jo ikke samleie. Men seksualiteten handler om hva som driver oss til å søke etter blant annet kjærlighet og varme, og uttrykkes gjennom måte vi føler og beveger oss på (Aasland, 2015, s. 8).

Det er viktig å inkludere kropp og seksualitet helt fra småbarnsalderen, fordi vi har hatt seksualitet i oss helt fra unnfangelsen, og den utvikles i samspill med de rundt oss (Aasland, 2015, s. 14). Informant B poengterer at hun mener det er fryktelig mye rundt et barn, og hun vil derfor ikke at barns seksuelle helse skal «ta over». Sortland kommune har derimot, som vist i teorikapittelet, utarbeidet et prosjekt kalt «Forebygging av seksuelle overgrep mot barn og unge» som har fått navnet «Æ E MÆ». En av barnehagene som deltar i prosjektet, inkluderer også toåringene gjennom temaer som hvordan vi ser ut, respekt på egen og andres kropp og følelser (Sandgrind, 2017). Dette, sammen med presiseringen av hvor stor del seksualiteten er av oss, viser at dette er et tema som burde få like stor plass i barnehagen, også på småbarnsavdeling, som veldig mye annet. Det er, som informant B sier, fryktelig mye rundt et barn, og alle andre deler må ikke glemmes, men barns seksuelle helse er en stor og viktig del av arbeidet med barn.

4.1.3 Sprik mellom idealer og handling

En tredje ting som kommer frem av hvordan barnehagelærere arbeider i barnegruppen, er at det er et stort ønske om å anerkjenne barns seksuelle utforsking, men at det oppleves som utfordrende i praksis, og gjerne litt problemorientert. De riktige holdningene er til stede, men det kommer tydelig frem at det er lettere sagt enn gjort.

«Veldig opptatt av å ikke avvise de når de spør om ting(...) Vi har en del av disse her(...) som skal se på hverandre og ta på hverandre, og ned i buksen på hverandre (...) så er det en del utfordringer som bærer med det(...) så er det viktig å fortelle de at det er helt normalt at de kjenner på, men at de kan gjøre det når de er alene(...) eller under dynen(...)» (Informant A).

«De er veldig glad i å se på når andre skifter bleier, og de klatrer opp på en krakk ved siden av stellebordet og studerer nøye, og det er bare hyggelig og naturlig det (...) Større barn vil jo på et tidspunkt bli litt småflau og har lyst til å være privat, så de går gjerne inn på toalettet (...) og så tar de av seg for å se på hverandres tiss, og hverandres rumpe (...) Og så lar vi det gå en liten stund, og så avbryter vi dem og sier at «nå må dere ta på dere igjen» (Informant B).

Både informant A og B forteller om at de er opptatt av å ta barn på alvor og spille videre på det barn spør om, og at de synes det er både hyggelig og naturlig at barn utforsker og ser på hverandre. Men begge kommer likevel med kommentarer som kan tyde på at arbeid med kropp og seksuell utforsking er en utfordring i barnehagen, og at de gjerne ikke vet helt hvordan de skal møte det. Dette underbygges i teorien, som sier at det er gjentakende at personalet i barnehagen føler de har for lite kunnskap om hvordan man skal håndtere temaer som kropp og seksuell utforsking. Noen voksne reagerer positivt på barns «doktorlek», mens andre forbyr det (Aasland, 2015, s. 69). Som informant B forteller, lar de barna leke og utforske hverandre en liten stund, før de avbryter dem og forteller at de må kle på seg igjen, og informant A kommenterer at det er «en del utfordringer med det». Jeg har selv opplevd at barn som har tatt av seg buksene og er nysgjerrige på hverandre, har fått beskjed om å kle på seg igjen med en gang, noe jeg mener underbygger at dette er noe som kan oppleves som vanskelig å håndtere.

På den andre siden, kommer det frem i teorien at barns seksuelle aktiviteter er preget av utforsking, og denne utforskingen, sammen med nysgjerrighet, er viktig for barnets utvikling. Barna undersøker både seg selv og andre, og lærer gjennom dette (Skarpsno, 2013, s. 32). Når barn blir møtt med den usikkerheten og den litt negative holdningen til barns utforsking og seksuelle leker, vil de ikke få den bekreftelsen de trenger i sin seksuelle identitetsutvikling. Det mest ideelle er jo å møte barn på samme måte som man gjør når det gjelder utvikling på andre områder – med anerkjennelse, berømmelse og glede (Helmius, referert i Skarpsno, 2013, s. 33). Det kan være et problem at barn opplever at ansatte i barnehagen ikke er komfortabel med kropp og seksuell utforsking, fordi barn fanger dette opp, og utvikler selv holdninger om at det ikke er noe som snakkes høyt om. Det er ikke nok å bare vite hvor viktig det er med en positiv holdning til seksualitet, det må også uttrykkes i barnehagens daglige praksis.

4.2 Barnehagelærers forebyggende arbeid i personalgruppen

I denne delen av kapittelet vil jeg presentere et funn knyttet til hvordan det arbeides med temaet kropp og seksuell utforsking i personalgruppen.

4.2.1 Problemorientert tema på personalmøter

Når informantene fikk spørsmål om hvilke erfaringer de har med å drøfte barnehagens arbeid med kropp og seksuell utforsking på personalmøter, svarte begge at det var noe de tok opp. Det som derimot kom frem, var at det er et tema som tas opp med en problemorientert vinkling, og selve barnehagens arbeid er ikke noe som jevnlig tas opp.

«Vi kan ta opp ulike tema, sånn som spesielt når denne saken kom opp her (...) Han der som hadde gjort overgrep i barnehager, det har vi hatt oppe noe ganger(...) Vi har tatt opp tema som, ja, hvordan vi forebygger. Vi har jo HMS-biten, med vindu inne på alle bad og bleier og rutiner på hva vi skal gjøre og hva vi ikke skal gjøre» (Informant A).

«Ja, vi snakker en del om det, det gjør vi. Og særlig nå etter at det har vært tilfeller med seksuelt misbruk i barnehager, så er vi jo veldig opptatt av å snakke om det (...) Jeg tror ikke at det skjer veldig ofte, men det som vi er mest redd for er at vi skal oppføre oss på en sånn måte at vi kan bli urettmessig mistenkt for å ha gjort noen ting

mot andre barn, så det snakker vi om, at vi må verne oss selv i profesjonen da»
(Informant B).

Begge informantene tolker spørsmålet mitt mot seksuelle overgrep. De sier at de snakker om det, og det tar ikke lang tid før de kommer inn på seksuelle overgrep. Dette med saker i nyhetsbildet virker avgjørende for at seksualitet blir tatt opp på personalmøter, men det er ikke barnehagens arbeid med temaet som tas opp, det er mer dette med å se etter for eksempel tegn på overgrep. Jeg tolker dette som at det er en noe begrenset bevissthet rundt hva som ligger i begrepene kropp og seksuell utforskning, som igjen fører til usikkerhet.

Det at informantene ikke drøfter barnehagens arbeid med kropp og seksuell utforskning, kan være en utfordring fordi alle har forskjellige verdier og holdninger knyttet til slike temaer. For å kunne bli enige om en måte å møte barn på disse områdene, er det viktig å ta opp temaet på personalmøter (Aasland, 2015, s. 69). Friis (2019, s. 37) påpeker at en grunn til at det oppstår usikkerhet knyttet til kropp og seksualitet, kan være at temaet ikke har vært tatt opp profesjonelt, og at det rett og slett finnes for lite kunnskap om hvordan en skal forholde seg til leken. Seksuell lek er positivt for barns utvikling, og det er ingen grunn til å møte den med panikk. Barn trenger at leken blir møtt av de voksne med aksept (Friis, 2019, s. 40). Anerkjennende blikk og kommentarer kan være nok, og det er viktig å sørge for at alle barna selv ønsker å være med i leken (Aasland, 2015, s. 50-51).

Kanskje vil en bra start være at styrer i barnehagen tar opp seksuell utforskning på personalmøter, gjennom å sette seg inn i faglitteratur knyttet til temaet – før en jobber videre med å dele erfaringer og tilegne seg kunnskap på andre måter (Friis, 2019, s. 38). For at barna skal få møte positive holdninger til seksualitet, er det viktig at voksne i barnehagen har en felles strategi for hvordan det skal arbeides med og hvordan barna skal bli møtt.

4.3 Barnehagelærers forebyggende arbeid i samarbeid med foresatte

I denne tredje hovedkategorien vil jeg presentere barnehagelærers forebyggende samarbeid med foresatte.

4.3.1 Tar opp tema hvis utfordringer

Begge informantene fikk spørsmål om hvilke erfaringer de har med å ta opp temaet kropp og seksuell utforskning med foreldre/foresatte. Da kom det frem at det ikke er noe problem for

noen av dem å ta det opp med foresatte. Det som derimot kom frem, er at det kan virke som et tema som ikke tas opp med mindre det er noen utfordringer med det.

Det første informant A sa når jeg stilte spørsmålet var:

«Nå er det vel ikke et tema vi... altså hvis det er samtaler rundt der det er mistanke om ting som ikke er så bra, så er det jo ikke jeg som tar de samtalene(...)»

Etter jeg hadde presisert at jeg mente mer generelt, i forhold til arbeidet de utfører, svarte hun:

«Det er vi veldig åpen på, og vi henger opp dokumentasjon i gangen, og sender ut til foreldrene når vi har jobbet med disse temaene, så det er jeg veldig komfortabel med egentlig»

«Det er heller ikke noe problem, men jeg vet at foreldre har litt forskjellige grenser da, så det er noen som er veldig redd for nakenhet og det må vi jo respektere(...) Og hvis det er barn som onanerer mye, så snakker vi sammen om det på foreldresamtalen, men hvis det ikke er noen utfordringer med det så er det ikke sikkert at det blir nevnt, for da er jo alt såre vel på en måte» (Informant B).

Jeg vil si at den noe manglende bevisstheten rundt hva som ligger i begrepene kropp og seksuell utforskning vises igjen her. Begge informantene mine påpeker at det ikke er noe problem å ta opp temaet kropp og barns seksuelle utforskning på foreldremøter/foreldresamtaler. Informant A sier de henger opp dokumentasjon og sender det ut til foreldrene – men hun sier ikke noe om hva det er de henger opp, så det er uvisst. Informant B kommenterer at det gjerne ikke tas opp dersom det ikke er noen utfordringer med det. Dette viser den problemorienterte holdningen som går igjen, og man ser hvor fort det oppfattes som noe negativt.

Teorien underbygger at dette med usikkerhet er noe som går igjen også hos foreldre. Mangel på kunnskap om barns seksualitet utfordrer både barn og foreldre. Det er viktig å være åpen med foreldre, og snakke om barns seksuelle utforskning og utvikling, og informere om både seksualitet og seksuelle leker (Friis, 2019, s. 43). Dersom foreldre får innsikt i hvordan barnehagen arbeider med seksualitet, og ikke minst hvorfor, vil samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet bli lettere og mer meningsfullt, og man vil kunne hjelpe barnet på en

annen måte. Det vil også bidra til en forståelse for at arbeid med seksualitet i barnehagen kan sees i sammenheng med forebygging av seksuelle overgrep (Friis, 2019, s. 43).

Som begge informantene understreker, er det viktig og bra at de selv opplever at det ikke er noe problem å fortelle foreldre om det som foregår i barnehagen – og det er også positivt at man tør å ta opp dersom man har utfordringer med for eksempel barn som onanerer mye – for å kunne diskutere dette sammen. Men foreldre burde også få vite om den positive siden av seksualiteten, og som jeg har skrevet om tidligere, er seksualitet en stor del av både vår fysiske og mentale helse (WHO, referert i Aasland, 2015, s. 8), og utviklingen på dette området bør vektlegges på samme måte som annen utvikling i for eksempel foreldresamtaler.

4.4 Sammenhengen mellom arbeid med temaene og forebygging av seksuelle overgrep

Den fjerde og siste kategorien, handler om hvilken sammenheng informantene ser mellom barnehagens arbeid med kropp og seksuell utforskning, og forebygging av seksuelle overgrep.

4.4.1 Bevissthet rundt den forebyggende effekten

Det som kommer frem når jeg spør hvilken sammenheng informantene ser rundt det å arbeide med seksualitet og forebygging, gir begge uttrykk for at de er bevisste på den forebyggende effekten, vet at det er viktig, men synes det er vanskelig å utføre.

«Jeg tror nok det at vi snakker om det, viser at dette er noe vi bruker tid på, gjør at de som har dette som sykdom kan tenke seg om, kanskje enda flere ganger før det skjer. Vi følger med ved hvert bleieskift (...) Jeg sjekker alltid ryggene til ungene, magen, armer sånn med jevnlig mellomrom» (Informant A).

«Jeg tenker at det er det vi kan gjøre. Men jeg vet og det at hvis det er foreldre som er pedofile, så har ungene veldig liten sjans til å verne seg mot det, for de er så totalt avhengig av foreldrene sine (...) og derfor er det viktig da, at vi i hvert fall gjør det lille vi kan, om at vi viser eksempler og snakker om at når du ikke vil noen skal kose deg på magen eller gi deg en klem, eller ta på tissen din, så har du lov å si nei (...) Men det er litt abstrakt da, for en ett-toåring å forholde seg til det (...) vi legger jo likevel et grunnlag når vi gir dem et begrepsapparat og et språk (...)» (Informant B).

Informantene viser her at de mener at det å arbeide med kropp og seksuell utforskning er det viktigste man kan gjøre i forhold til forebygging av seksuelle overgrep. Det kan forankres i teorien, som sier at arbeid med kropp og seksualitet er viktig for at barn skal utvikle et godt forhold og trygghet til kroppen, som igjen vil hjelpe barnet til å skille mellom positiv og problematisk berøring. Dette vil gjøre barnet i stand til å fortelle om seksuelle overgrep (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s. 14). Det er også viktig å snakke om, og sette på dagsordenen, med tanke på de som overgriper. Overgriperne er avhengige av skam og tabuer fordi det gjør det lettere for dem å begå overgrepene (Friis, 2019, s. 36).

Både informant A og informant B kommer derimot med eksempler på hva de tenker er å arbeide med kropp og seksuell utforskning, som igjen viser en noe begrenset bevissthet rundt hva det bør innebære. For at arbeidet med kropp og seksuell utforskning skal ha en forebyggende effekt, må det bidra til at barn utvikler et begrepsapparat knyttet til kropp, seksualitet og grenser allerede fra småbarnsalder (Friis, 2019, s. 37). Som vist i teorikapitlet, har for eksempel Sortland Kommune et prosjekt for å forebygge seksuelle overgrep (Sortland kommune, 2015). Temaene som gjennomgås her er kroppen, følelser, grenser, hvem man kan si i fra til og hvordan barn blir til. Dette underbygger at forebyggende arbeid med kropp og seksualitet er så mye mer enn bare arbeid med kroppsdelene.

For at barnehagene skal kunne virkeliggjøre de idealene de har om at arbeid med kropp og seksuell utforskning er «det vi kan gjøre» for å forebygge seksuelle overgrep, krever det at personalet i barnehagene vet hva dette innebærer. I artikkel 12 i FNs barnekonvensjoner (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 13) kommer det frem at barn har rett bli tatt på alvor og få uttrykt sine synspunkter tilpasset modenhet og alder, i tillegg til at de skal bli hørt. Dette er et viktig prinsipp i det forebyggende arbeide med barn. Barn må få mulighet til å leke seksuelle leker, lære at de har lov til å si nei, bli møtt med positive holdninger og en åpenhet rundt kropp og seksualitet. Dette er fordi at de skal kunne utvikle seg, lære seg begreper, og kunne bruke dette på en forebyggende måte.

5.0 Avslutning og konklusjon

Gjennom denne bacheloroppgaven har jeg prøvd å finne svar på problemstillingen: «*Hvordan arbeider barnehagelærere forebyggende med tema kropp og seksuell utforskning?*». Ved å gjennomføre to kvalitative forskningsintervjuer har jeg fått innsikt i hvordan det arbeides med temaene på henholdsvis små- og storbarnsavdeling. Jeg er ydmyk ovenfor det faktum at jeg ikke står i en posisjon til å gi en konkret konklusjon på problemstillingen. Det er viktig for meg å poengtere at jeg, med tanke på at funnene mine er basert på kun to intervjuer, og i forhold til alle feilkildene som kan oppstå, ikke kan komme med en dekkende beskrivelse av hvordan temaene arbeides med i barnehagene jeg har utført intervjuer i.

Det jeg sitter igjen med etter denne bacheloroppgaven, er at begge informantene mine har et ambivalent forhold til temaene kropp og seksuell utforskning. Begge informantene uttrykker en forståelse for viktigheten av å arbeide med disse temaene, og det virker som at de har et ønske om å ha fokus på dette, og gi barna de redskapene de trenger for å forstå og si ifra når de blir utsatt for overgrep. Jeg vil si at det arbeides på et veldig generelt nivå med kropp, følelser og grenser, men at det vektlegges ulikt på små- og storbarnsavdeling. Det er derimot en noe manglende bevissthet rundt hvorfor man gjør det, og hva som ligger i begrepene kropp og seksuell utforskning. Jeg har møtt en noe problemorientert holdning til temaet, og det har vært gjentakende at temaet tas opp dersom det oppleves som utfordrende, noe som samsvarer med det Pia Friis (2019, s. 37) skriver om at temaet først kommer på dagsordenen når det oppleves som et problem.

Jeg har sett hvor viktig det er med kunnskap om barns seksualitet og hvordan det kan arbeides med nettopp dette for å forebygge seksuelle overgrep. Jeg tror det er et tema som trenger større plass i barnehagehverdagen. Det er trossalt beskrevet i Rammeplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11) at ansatte i barnehagen må vite hvordan en kan jobbe for å forebygge og oppdage omsorgssvikt, og dette krever kunnskaper om temaet.

Jeg har tilegnet meg mye kunnskap om temaet gjennom å drøfte mine funn opp mot allerede eksisterende teori, som jeg ser frem til å ta med meg ut i arbeidslivet. Til veien videre kunne det vært interessant å gå dypere inn i temaet, og undersøke i større omfang om det er et utbredt skille mellom hvordan temaet vektlegges på små- og storbarnsavdeling.

Litteraturliste

- Aasland, M. W. (2015). *Barna og seksualiteten*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Barnekonvensjonen. (2003). FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Barnelova (1981). Lov om barn og foreldre. (LOV-1981-04-08-7). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1981-04-08-7>
- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland, & H. Jæger. (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s. 51-86). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E. (2012). Forebygging blant barn og unge i et psykososialt perspektiv. I E. Befring, & R. Tangen. (Red), *Spesialpedagogikk* (5. utg., s. 129-146). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bufdir. (2018, 18. oktober). Meldinger til barnevernet. Hentet 15. april 2019 fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH). Hentet 5. februar 2019 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

Friis, P. (2019). *Barns seksuelle leker: Hvordan forstå og arbeide med barns seksualitet i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2016). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-2022)*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Rygg, E. & Aasland, M. W. (2016). *Jeg er meg! Min meg: En bok om kropp, gode og vonde følelser, ulovlige hemmeligheter og berøringer*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Sandgrind, S. W. (2017). Jobber aktivt med forebygging: -Vi fanger opp mer enn før. Hentet fra <https://www.barnehage.no/artikler/jobber-aktivt-med-forebygging-vi-fanger-opp-mer-enn-for/428720>

Skarpsno, H. E. (2013). *Barna og seksualiteten: Utfordringer i barnehagen*. Oslo: SEBU.

SMISO. (u.å.). Forebyggende arbeid. Hentet 2. mai 2019 fra <https://www.smiso.no/forebyggende-tiltak/>

Sortland Kommune. (2015). «Forebygging av seksuelle overgrep mot barn og unge». *Prosjektrapport*. Hentet 30. april 2019 fra https://www.sortland.kommune.no/f/p4/ia54120c6-8804-4361-9414-739e2df44bd2/forebygging_av_seksuelle_overgrep_prosjektrapport.pdf

Statistisk Sentralbyrå. (2019, 13. mars). Barnehager. Hentet 15. april 2019 fra <https://www.ssb.no/barnehager>.

Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 53(11), 2016, 888-899.

Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(2), 2017, 204-208.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Vedlegg

Vedlegg 1

Informasjons- og samtykkeskjema

Side 1/3

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan barnehagelærere arbeider forebyggende med temaet kropp og seksuell utforsking i barnehagen. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Ansvarlig for forskningsprosjektet er Høgskulen på Vestlandet.

I forbindelse med min bacheloroppgave skal jeg gjennomføre kvalitativt intervju, og jeg har valgt deg som informant ut fra følgende kriterier:

- Pedagogiske ledere utdannet førskolelærer/barnehagelærer
- Minst 5 års arbeidserfaring

Formål

Jeg studerer ved Høgskulen på Vestlandet, hvor jeg holder på med min bacheloroppgave. Temaet på bacheloroppgaven min er forebyggende arbeid med kropp og seksuell utforsking i barnehagen. Jeg har valgt dette temaet fordi det er viktig og dagsaktuelt, og mange ser på det som et utfordrende tema. Jeg ønsker å undersøke hvordan pedagogiske ledere arbeider med dette både i barnegruppen, personalgruppen og med foresatte.

Hva innebærer deltakelse for deg?

Jeg ønsker å bruke diktafon/lydopptaker under intervjuet, i tillegg til noen skriftlige notater underveis. Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med taushetsplikten og personvernregelverket. Det er jeg som student, og veileder, Marie Brandvoll Haukenes, som vil ha tilgang til opplysningene som kommer frem i intervjuet. Navn og kontaktopplysninger vil bli erstattet med fiktive navn, det skal ikke være mulig for deg å bli gjenkjent. Alt

datamateriale vil bli lagret innelåst, og alle data fra intervjuet vil bli slettet etter avsluttet og bestått prosjekt. Prosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.05.19.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke, og det vil ikke være mulig å identifisere deg i oppgaven.

Dersom du samtykker til deltakelse, er det fint om du underskriver vedlagt samtykkeskjema.

Mer informasjon?

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

- Bachelorstudent ved Høgskulen på Vestlandet, *studentens navn*. Telefon/e-post:
- Veileder, Marie Brandvoll Haukenes. E-post: mbrh@hvl.no
- Vårt personvernombud: Advokat Halfdan Mellbye, personvernombod@hvl.no / personvernombud@hvl.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Bachelorstudent

Studentens navn

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet «Barnehagelærers arbeid ved mistanke om seksuelle overgrep», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i kvalitativt forskningsintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet og bestått.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Spørreskjema

Bakgrunnsopplysninger

Hvilken grunnutdanning har du?

Har du videreutdanning, eventuelt hvilken?

Hvor lang yrkeserfaring har du?

Vedlegg 3

Intervjuguide

- Fortell om ditt arbeid med å bidra til at barn blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser?
- Fortell om erfaringer du har med barns seksuelle utforskning?
 - Hvilke erfaringer har du med å snakke med barn om seksuell utforskning i barnehagen?
 - Har du konkrete arbeidsmetoder eller tiltak du bruker for å jobbe med temaet kropp og seksuell utforskning? Hvis ja, hvilke?
- Hvilke erfaringer har du med å drøfte barnehagens arbeid med kropp og seksuell utforskning på personalmøter?
 - Hva skriver dere om dette i årsplanen?
- Hvilke erfaringer har du med å ta opp temaet barns kropp og seksuelle utforskning som tema i foreldresamtaler/foreldremøter?
- Hvilke tanker har du om sammenhengen mellom å forebygge seksuelle overgrep og å jobbe med temaet kropp og seksuell utforskning i barnegruppen?
- Er det andre ting du vil si om dette temaet?

Vedlegg 4**Analyseskjema**

Intervjuguide (spørsmålene fra intervjuguiden)	Naturlig enhet (direkte sitater)	Tema (hva er det fokus på?)	Teori som belyser det som kommer frem i analysen